

9739

ЧАСОПІСЬ

БЕЛАРУСКІ ГРАМАДЗКА - ПАЛІТЫЧНЫ,
ЛІТЭРАТУРНЫ І НАВУЧНА-ГІСТАРЫЧНЫ
ШТОМЕСЯЧНІК з ІЛЮСТРАЦЫЯМІ.

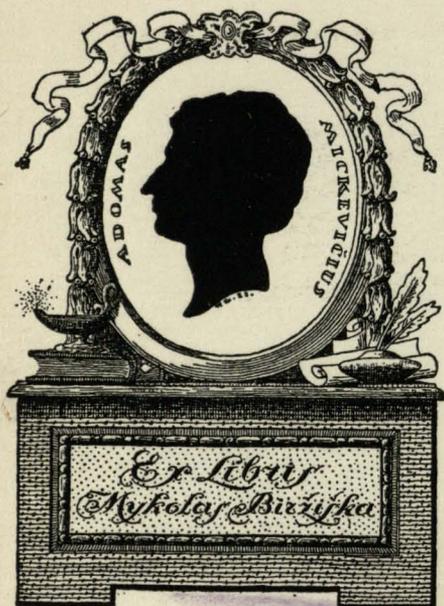
№ 1 (5).
СТУДЗЕНЬ,
1920.

Беларускі патрыот XVI стагоддзя
ВАСИЛЬ ЦЯПІНСКІ.

Перэкладчык і друкар Бібліі на
беларускай мове каля 1580 г.
Малюнак ўзяты з тагочасных выданняў.

Кошт N-ру 3 залатых
2-гі год выдання.

ЬМЕСТ № 1 (5) „ЧАСОПІСІ“:

ЦЯПІНСКІ. Шкіц В. Л—скага	Стр.	1.
1920 году. Кароткі агляд Я. В—ко.	„	2.
АЛЕКСАНДАР ЕЛЬСКІ. Стаяця праф. Э. Карскага.	„	3.
ЫТУЦЫ ЛІТОЎСКАГА ГАСПАДАРСТВА.	„	6—10.
ЫЦЬЦЕ. Ідзе Устаноўчы Сойм!	„	8—11.
ЙНЫ Ў ДРУКУ. Заметка праф. Эд. Вольтэра.	„	11—12.
	„	12.
	„	12.

праф. В. Л. Іваноўскі, Людвік Нарэйко, д-р Э. Драўгеліс, палкоўнік В. П. Антонаў, С. А. Рак-
ятукас, А. Х. Краўль, П. С. Леонас.

овы № 2 (6) „Часопісі“ выйдзе ў канцы лютага.

РЭДАКЦЫЯ ВYДАНЬНЯЎ „Таварыства імя Ф. Скарыны.“

ЛІСТ ДА БЕЛАРУСКІХ НАЦЫЯНАЛЬНЫХ ДЗЕЯЧОЎ.

Бягучы на запытаньня беларускай інтэлігенцыі і прімушаньня ўзростам нашага бацькаўскага друкаванага слова, мы пачалі сьпешна шыкаваць да выданьня, паміж іншым, першы БЕЛАРУСКІ НАЦЫЯНАЛЬНЫ СЛОЎНІК, які павінен будзе абняць ўвесь пэрыяд нашай культурна-нацыянальнай і палітычнай працы, пачынаючы ад самых старых часоў, славу якіх чыніць полацкі доктар вышэйшых навук Францішк-Юры Скарына.

Выходзячы з гэтага, Рэдакцыя выданьняў „Таварыства імя Ф. Скарыны“ зварочваецца да Вас, Грамадзяне,—не адмовіць у надсылцы на адрэс Таварыства сваіх-аўтабіяграфіі і фатаграфіі, а калі ў гэтым сустрэнуцца якія перашколы, то не адмовіць ў адказах на гэтакія запытаньня:

- 1) Мейсцэ, год, месяц і дзень — дзе і калі Вы радзіліся?
- 2) Якую маеце адукацыю і якое заняцьце Вам болей па сабе?
- 3) Калі выступілі на працу на нашай нацыянальнай ніве (культурна— прасьветнай, мастацкай, навуковай, выдавецкай, літэратурнай, палітычнай і т. д.)?
- 4) Калі ёсьць у Вас свае творы, то якія з іх надрукаваны і дзе,—чы была дзе аб іх крытыка, што Вы шыкуеце да друку?
- 5) З якімі грамадзкімі групамі звязаны ў Вас выдатнейшыя часы Вашай нацыянальнай працы і якія момэнтны Вашага жыцьця Вы лічыце для сябе найпрыемнейшымі?
- 6) Якія выдатнейшыя асобы з беларускага нацыянальнага руху, чы, на агул, хто меў на Вас рэшучы ўплыў, якому Вы ўдзячны?
- 7) Калі (дзень, месяц і год) Вы першы раз выступілі на літэратурнай, чы грамадзкай ніве?

Замест фатаграфіі—можна послаць нам і малюнак з Вас алавіком, чы копію з яго,—але адно з іх вельмі патрэбна дзеля таго, што ў СЛОЎНІКУ — пры кожнай аўта—, чы біаграфіі будзе памешчэн і партрэт асобы.

Ўсе матэрыялы просімо пасылаць (не пазьней, як да 15 травеня 1920 г.) на адрэс: Коўна. Вуліца Адама Міцкевіча, 13 а. „Часопісь“.

Чэкаючы адповедзі, загадзя дзякуець

РЭДАКЦЫЯ ВYДАНЬНЯЎ

„Таварыства імя Ф. Скарыны“.

ЧАСОПІСЬ

БЕЛАРУСКІ ГРАМАДЗКА-ПАЛІТЫЧНЫ, ЛІТЭРАТУРНЫ І НАВУЧНА-ГІСТАРЫЧНЫ ШТОМЕСЯЧНІК З ІЛЮСТРАЦЫЯМІ.

ВЕРШЫ ЗМІТРУКА БЯДУЛІ.

Ваяцкая песня.

Пара, пара! Сядлай каня!
Хутчэй у бой, у бой!
Гарыць мой конь, як той агонь,—
Разлучымся з табой.

*

Падай мне меч, паеду ў сеч.
Няма калі чэкаць.
Пара, пара! Сядлай каня!
Няма калі кахаць.

*

Вось сталь зьвініць, зямля дрыжыць,—
Мой конь нясець мяне.
Хутчэй з жуды, хутчэй з бяды,
Я бытцам у ва сьне...

*

Дзіця палёў, дзіця лугоў,
Каханая мая!

Ой, ня сумуй, ой ня бядуй,
Як згіну ў полі я.

*

Вітай, вітай, курган і гай!
Я можа не вярнусь...

Мой конь сьпяшыць, трэ' бараніць
Сьвятую Беларусь!..

— O —

Беларускі ваяка.

Беларускі ваяка наперад ідзі,
Выпрастай свае грудзі і плечы!
З ночнай цемры да сонца народ
свой вядзі,
За свой край сьмела біся у сечы!

*

ЗМІТРОК БЯДУЛЯ
(ЯСАКАР).

Адзін з навейшых беларускіх пісьменнікаў, а па пладавітасьці першы. Пачодзіць з Ашмяншчыны, сын дробнага гандляра, здрадзіўшы бацькавай прафэсыі дзеля развіцьця беларускай літэратуры.

У 1914 гаду выйшла яго кніжка апаведаньняў „Абразкі“, а ў 1918 гаду знаменіты нарыс „Жыды на Беларусі“; хутка выходзіць першы том яго вершаў.

Вырывавай сваю волю з сталёвых зубоў,
У зьянявольным, змучаным краі:
Там, дзе плача нешчасны-пад ценню дубоў
Хай шчасьлівы ратай засьпявае!

*

Гэй, ачніся, цар-волат пакутнай зямлі,
Пакажы на ўвесь сьвет сваю сілу;
За чужых беларусы пад кулі ішлі,
За чужых сабе рылі магіль!

*

Гэй, ачніся, цар-волат, чэкае народ,—
Час настаў і сябе бараніці,
Бо прайшло шмат вякоў, бо мінула шмат год:
Пад ярмом ты быў змушаны жыці!

*

Стань на варце і родныя межы пільнай,
Барані свой звычай і абліччо,
Сабе славу і гонар хоць раз заваюй;
Ўвесь гаротны народ цябе кліча!

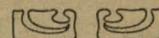
*

Пад дзядоўскім курганам з мячом
прысягні
За унукаву долю змагацца.

Ты здабудзь для сябе сьветазарныя
дні,
Ўладаром ты будзь сам сваёй
працы.

*

Бо ты знойдзеш тады супакой у сябе,
Як варожы навал, пераможэш;
Толькі ў дужай, адважнай, сьвятой
барацьбе
Збудаваці гасподу ты зможэш!..

ВЯЛІКІ ПАТРЫЮТ-ВАСІЛЬ ЦЯПІНСКІ.

Шкіц. *)

У XVI стагоддзі Беларусь перажывала разам з Заходняй Эўропай рэфармацыю. Тагочасныя беларускія вышэйшыя станы: князі і вяльможныя магнаты, ездзячы за граніцу дзеля асветы і „полероўнасьці“ прывазілі адтуль навінкі. Навінкамі звалі тады новыя думкі аб веры, новыя сэкты. І ўсё бліскае панства: і паны рады каралеўскія-сэнатары, і князі, і баяры займаліся пазнаньнем Письма Святога і тварэньнем новых вер. На сэймах і зьездах болей гаварылі аб навуцы Кальвіна і Лютэра, чым аб патрэбах абароны краёвай і патрэбах дзяржаўных.

Мала гэтага: ўвесь наш грамадзкі верх раздзяліўся на „грэкаў“, „рымлян“, „кальвіністаў“ і іншых, — ды затрачываў пачуцьцё народнай суцэльнасьці і еднасьці. У адной сям’і бывала па тры веры: дзед — „грэк“, сын — „кальвініст“, ўнук — „каталік“. Адным словам, тварылася ў нас рожнаверцаў непамярна многа, ды непамярна заўзятых адны проці другіх, і кожны цягнуў супольную айчыну ў свой бок.

У гэтакія сумныя часы, ў глухім закутку Полаччыны, скромны шляхціц, але гарачы парыот - Васіль Цяпінскі, „бачучы упадак айчыны мілай“, балеў душой над гэтым. Анайболей над тым, што князі, баяры і шляхта, гонючыся за загранічнымі навінкамі, адыходзілі ад роднага народу, родных звычаёў і мовы. Балеў таму, што гэта вяло яго мілую айчыну да упадку, да цялеснага і духовага рабства, да шуканьня бацькаўшчыны за межамі сваёй старонкі.

І Цяпінскі саматугам задумаў зрабіць вялікую справу: выдаць Письмо Святое добраю беларускаю мовай, каб, чытаючы Слова Божае ў роднай мове, сэрцы адпаўшых сыноў звярталіся да роднага народу і ў злучнасьці з ім будавалі, а не руйнавалі, сваю айчыну. З чытаньнем Письма Святога ў роднай мове Цяпінскі звязываў вялікае значэньне. З гэтымі

думкамі перакладае ён на нова, на беларускую мову Біблію і пачынае друкаваць яе у сваёй „убогай друкарні“. Перэклад і друкаваньне Бібліі было, само сабой, не пад сілу аднаму чалавеку. І, мабыць, сьмерць спыніла яго багамілую работу, бо да нас дайшла толькі частка Бібліі Васіля Цяпінскага.

Да Бібліі сваёй Цяпінскі напісаў прадмову. У прадмове ён сэрдачнымі словамі апаведае, што яго прымусіла ўзяцца за працу і, як, па яго думцы, трэба ратаваць мілую айчыну.

Перш наперш, каб ўнікнуць разбіцьця народу беларускага, Цяпінскі просіць тагочасных паноў „трымаціся языка свайго прырождонага“, ды каб яны вучыліся граматы беларускай, закладалі школы беларускія для народу, дзеля міласьці да айчыны нашай, дзеля таго, што народ гэты „неумеетны і утраплены“...

Калі, - казаў Цяпінскі, — ў вас яшчэ да народу гэтага засталася колькі-небудзь улітаваньня, закладайце школы для яго, але не такія, як цяпер... на вечны ўстыд у чужой мове, а ў сваёй „роднай“ (беларускай) мове, абы айчына ваша да канца ня згінула і вы з ёю, бо калі праз ваш ратунак яна будзе выдзвігнена, — і вы з ёй разам выдзвігнены будзеце!—...

І духавенство маліў Цяпінскі, каб „дзеля вечнай заплаты сабе ад Бога і дзеля баязьні Суда справядлівага Божага“ навучала народ беларускі ў мове яго „прырождонай“.

А што далей было?

А далей сталася тое, што правідзеў Цяпінскі: ад раздзелу на веры, панства беларускае перайшло да раздзелу на народнасьці, варагавала між сабою, а народ застаўся ў занедбаньні— „нічыёй уласнасьцю“, каторую ўсякі можа сабе прысвоіць...

А што з айчыной?

Айчына беларуская для многіх сыноў яе сталася чужыною, бо вочы іх адвернуты ў іншы, чужы бок!...

В. Л—скі.

*) Малюнак глядзі на I стр. вокладкі.

БЕЛАРУСКІ РУХ

ад 1919 да 1920 году.

Кароткі агляд.

(Канец).

V. *)

Дзеля болей яснага агляду ўсёй беларускай справы за апісываемы час, патрэбна яшчэ адмеціць жыццё беларусоў пад большэвіцкім, а потым і польскім панаваньнем у той час, калі беларускія дзеячы рабілі справу ў Літве і заганіцай. Раней было сказана, што колькі беларускіх „палітыкаў“ перайшло на польскую арыентацыю, гэта ў тым сэнсі, што „толькі Польшча можа адбудаваць Беларусь“, с кім толькі і трэба быць беларусам у хаўрусе; з другога боку так сама колькі адшчэпенцаў прытулілася і да большэвікоў „Савецкай Расеі“, хаўрус з якой нёс ўсе зямныя дары беларускаму „народу“. За час быцьця немцаў у Менску, „беларускія большэвікі“ працавалі ў Смаленску, але дзеля таго, што яны не маглі там разьвіць значнай палітычнай работы, маючы ў сваім распараджэньні вельмі невялічкую часць Беларусі, яны пастараліся зрабіць свае „каінава дзела“ пасья выхаду немцаў з Менску, а, ласьне, ў студзеню 1919 году.

Патрэбна тут звярнуць увагу на тое, што да гэтай пары большэвікі абражалі і высьмеівалі ня толькі тэрміны „Беларуская Рэспубліка“, „Незалежная Беларуская Рэспубліка“, але і самую назву „беларус“; быўшы раней да немцаў урад іх у цэнтру Беларусі—ў Менску называў сябе не іначэй, як Народным Камісарыятам Заходняй Вобласьці і Фронту. Цяпержа, апіраючыся ня толькі на „беларускіх большэвікоў“, але і прыймаючы пад увагу тую працу, якую зрабіла ў нямецкай акупацыі Рада 1-га Ўсебеларускага Зьезду, а затым і Рада Рэспублікі, маскоўскія большэвікі, хлынуўшы ў Менск, абьявілі там асобым маніфэстам „Незалежную Беларускаю Савецкую Сацыялістычную Рэспубліку“. Ясна, што гэты крок быў пабудован на старым езуіцкім законе: для дасягненьня мэты—ўсё мажліва! Большэвікі прыцягнулі да сябе патрэбныя ім грамадзкія і палітычныя групы, скарысталі іх для ўзмацаваньня сваёй ўлады, а потым адкінулі ад сябе ня толькі шчырых беларусоў, але і беларусоў-большэвікоў: усю справу ўзялі ў свае лапы маскоўцы, армяне, палякі і жыдоўскія адшчэпенцы, прыкрыўшы сябе вышэйпрапісаным беларускім імем.

У хуткім часе, тое самае было зроблена і ў Вільні, дзе была абьяўлена адоноса да літоўцаў такая жэ Літоўская Рэспубліка. Затым, так як бы перэчытаўшы старыя беларускія газэты і праклямацыі, большэвікі аб'ядналі абедзьве Рэспублікі ў адну

*) Пачатак глядзі ў № 3—4 „Часопісі“.

пад імем Літоўска-Беларускай і стварылі адзін урад, галавой якога пасадзілі для большэй бэзпэкі большэвіка-літвіна. Праца гэтага „Рабоча-Селянскага Ўраду“ выразілася ў выданьні колькіх праклямацый, адозваў, двух-трох кніг на беларускай мове, а што самае цікавае, ў адданьні пад суд, надзору надзвычай, высылцы, чы проста зачыненью ў астрог многіх беларускіх нацыянальных дзеячоў, часьць якіх, у момэнт падходу палякоў да Менску ў летку 1919 году, большэвікі вывезьлі, як закладнікаў, у смаленскія і маскоўскія турмы.

Прафэсар

В. Л. ІВАНОЎСКІ.

Адзін з выдатнейшых беларускіх нацыянальных дзеячоў часоў 1905—1915 г.г. Старшыня Вадавецкага Таварыства „Загляне сонцэ і ў нашэ ваконцэ“, знаўца сельскай гаспадаркі і доктар хіміі. Пры надыходзе полякоў у Менск быў вывезены камуністамі ў Смаленск, як закладнік; цяпер обменены вярнуўся зноў на бацькаўшчыну.

Выцягваючы сабе найбольш карысьці за прапаганду назвы Беларускай Савецкай Рэспублікі, большэвікі арганізавалі на фронці з палякамі і беларускія чырвоныя палкі. Значэньне! іх, гэтай „беларускай аружнай сілы“ дзеля беларусоў было ў тым, што ў большэвіцка-польскай вайне біліся, пралівалі кроў і гінулі не карэнныя палякі і маскоўцы, а беларусы з абедвух старон, таму што і ў польскіх войсках паны арганізавалі на гэтым фронці ашуканствам так тама „свае“ беларускія дывізіі.

З гэтага відаць, што, як тыя, так і другія паставілі сабе мэтай выкарэняць не толькі беларускі нацыянальны рух, а і беларускую чалавечую сілу.

Пасья ж заняцця Менску палякамі, большэвікі йзноў перэнеслі свой „Беларуска-Літоўскі Урад“ у Смаленск, дзе ён такі і змарнеў у барацьбе з антынацыянальнымі элемэнтамі, якія не сцярпелі нават гэтай намінальнай непашаны да „Савецкай Расеі“.

Калі войскі Язэпа Пілсудкага распачалі сваю гаспадарку ў межах большай частцы Беларусі, Беларускі Урад, працаваўшы да гэтай пары заганіцай, прабаваў націснуць на палякоў праз Антанту ў тым сэнсі, каб перэняць ад акупантаў хоць бы цывільную уладу ў краі. Гэта проба патрэбных вынікаў не дала. Тым часам невялікая кучка асоб пачала ўжэ афіцыйна туліцца да Пілсудкага і, ад імя нібыто адпаведных беларускіх груп, дарвалася да арганізацыі беларускіх вайсковых частак у польскай арміі, па прыкладу існуючых беларускіх войскаў у Літве. Благаславіўшы гэту справу, „сам“ Пілсудкі даў сваю згоду на скліканьне распущэнай у лістападзі 1918 году пры надыходзе большэвікоў - Рады Беларускай Народнай Рэспублікі. Гэта палітыка нажалі запаліла надзеі на мажлівы ўспех беларускай справы ў раёні польскай акупацыі нават у непрымірных ворагаў палякоў.

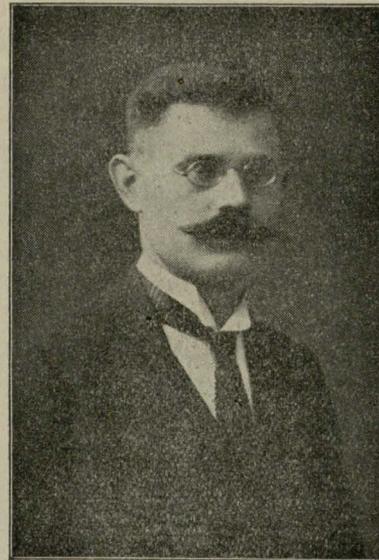
Рада Рэспублікі была склікана 12 лістапада 1919 году, на які дзень зьехалася ў Менск многа беларускіх палітыкаў. Спачатку нішто здаецца не гаварыла аб благім канцы. Рада ўзмацоўвала свае пазыцыі, — але з палякамі гаварыла не надта. Важнейшыя пастановы адцягваліся. Палякі цешыліся, што Рада іх не лае, пашыралі далей сваю акупацыю і, затаіўшы дух, чэкалі ад Рады Граматы аб уніі з Польшчай, чы правідловей, пацьвержэньня... старой Гарадэльскай Уніі. У гэтай надзеі Рада то і была склікана! Але замест гэтага, беларусы перэвыбравлі Прэзыдыум Рады, зьменілі Раду Міністраў адпаведна да голасу партыяў і вынеслі энэргічны пратэст проці польскага гаспадарэньня ў краі. Тут то палякі і зьнялі маску з свайго твару, абвесьцілі Раду распущэнай, як установу, якая пажадала рабіць дзяржаўную працу, „немаючы на гэта законага права“. Між тым, як год таму назад, калі Рада прыгатаўлялася прыняць уладу ў краі (пасья прыняцця „Статуту 9 кастрычніка“), увайшоўшы ў Раду ад польскіх груп віднейшыя прэдстаўнікі палякоў на Беларусі (ўсе юрысты, адзін нават сучасны Старшыня Менскага Вакружнага Суду), тады Рада мела на гэта законага права, аб чым палякі вельмі гаманілі!....

Роспускам Рады помста палякоў неўдзячным беларусам не акресьлілася: частць новага Беларускага Ураду і Прэзыдыуму Рады-яны пасадзілі ў турму. Уцэлёўшы ад гэтага польскага разгрому беларускія дзеячы ўцяклі з Менску і рожнымі дарогамі пра-

раліся йзноў заганіцу.

На мейсцэ распущэнай, а па іх словам - скасаванай Рады Рэспублікі, польскія ураднікі утварылі новую „Найвышэйшую Раду“, якая стала нават падтрымліваць скінуты Радай Рэспублікі і мусіць вельмі салодкі для палякоў стары Урад.

Аднак уцёкшыя з Менску кіраўнікі Рады Рэспублікі і новага Ураду гэту новую авантуру хутка спынілі і „найвышэйшыя беларусы“ падаліся „ў адстаўку“.

ЛЮДВІК НАРЗЬКО,

Міністэр Справядлівасьці
і Член Дзяржаўнай Рады

(часова замешчаўшы Старшыню Рады
Міністраў у студзеню 1920 г).

Радзіўся у 1884 г. на Жмудзі ў Кальварыйшчыне; ў 1908 гаду скончыў Петраградскую Духоўную Рымска-Каталіцкую Акадэмію, а ў 1915 гаду Петраградскі Унівэрсытэт.

Лічыцца лепшым стылістам ў літоўскай мове; вядомы, як супрацоўнік газэт „Viltis“, „Vairas“, рэдактар „Lietuvių Balsas“ і інш.

Расхвалены праект арганізацыі беларускіх частак у польскай арміі, атрымаўшы высокую згоду Начальніка Речы Польскай Паспалітай і распаўсюжэны яшчэ ў восень 1919 году, да студзеня 1920 году не даў ні воднага салдата, ні воднага беларускага штыка.

Беларуская дзяржаўная справа йзноў перайшла не бежэнскае палажэньне. Асобна яна разьвілася ў гэты момэнт у Літве, дзе зьяўляецца часткай аб'яднанай беларуска-літоўскай справы. Нежалезна ад гэтага, самастойная беларуская акцыя на падставі дабрасусецкіх адносін моцна пашырылася ў Латвіі,

Эстоніі, Фінлянды, Чэхіі і пры Украінскім Урадзе.
VI.

У заключэньне агляду ўсяго пэрыяду беларускага руху ад пачатку 1917 году, патрэбна звярнуць увагу і на рожныя вінавачэньня беларусоў у іх нешчырасьці і на спробы знайсці ў грунце беларускага руху нямецкія, польскія, альбо якія іншыя грошы.

Што датыча першага, то ў свой час, як мы бачылі, немцы падавалі вялікія надзеі ў дапамозе адраджэньню беларускае культуры і распаўсюжэньню беларускага руху. Не можна ўпусьціць з вока таго факту, што фэльдмаршал Гіндэнбург першы ў пачатку 1916 году асобным расказам абьявіў беларускую мову ў старой акупацыі мовай раўнапраўнай іншым мовам у краі: літоўскай, жыдоўскай і польскай. Праўда, не ў інтэрэсах імператарскага гэнэрала было называць у той, чы іншай часьці акупацыі пераважаваючай мовай (чы па нашаму дзяржаўнай) беларускую, чы літоўскую. Але, апроч таго, што пры немцах на беларускай мове друкаваліся адозвы, пашпарты, падтрымліваліся беларускія школы, школьныя выдавецтва, і то ўсё ў вельмі незначных, адносна да іншых, размерах, больш мы учасцьця нямецкай грашавой дапамогі беларускай справе не знайходзім.

Што датыча польскай дапамогі беларускай справе, то да канца 1919 году ніхто з беларусоў гэтага нідзе ні чуў, ні бачыў. Расейскія русыфікатары лялі беларускіх дзеячоў за тое, што яны твораць элемент пераходны да палякоў, што яны „польскія найміты“ і так далей, але ў той самы час палякі ўсюды выступалі проці таго, каб ніякім спосабам не ўводзіць беларускай мовы ў касьцел, бо гэта ёсьць пераход да маскалёў і схызматыкаў. Такім чынам і з аднаго і з другога боку беларускую справу залічалі, то да польскай, то да маскоўскай інтрыгі, але фактычна ні адна з гэтых старон справе не дапамагала. Зразумела, трэба было, разбіраючыся ў самой справе беларускага адраджэньня, чакаць помачы беларусам ад польскіх землеўласнікаў на Беларусі, якія ўладаюць і многамільённымі фондушамі і паходзяць ад беларускіх вяльмож. Аднак ўсім добра ведама, якімі жэбракамі жылі апошняе дваццацілецьце беларускія дзеячы ў Вільні, Менску, Беластоку, Пецярбурзі, Маскве, Кіеві, як дрэнна і неакуратна выходзілі беларускія часопісы, колькі беларускіх дзеячоў за гэты час памёрла ад сухотаў, поўгалоднага жыцьця і немажлівасьці акуратна палуднаваць, ня то, што лячыцца. Гдзе-ж тут грунт для вінавачэньня беларусоў у той чы іншай апоры на суседзяў?

Беларуская справа за гэты час расла, шырылася і цвіла сама сабою, стыхійна, таму, што істотаю

яе быў, ёсьць і будзе сам беларускі народ, яго адвечнае існаваньне, сіла яго адраджэньня, багаты скарб яго мінуўшчыны.

Так было да апошніх месяцаў 1919 году, гэта значыць, да таго часу, калі пасля развалу адной магутнай славянскай дзяржавы на усходзі, паднялася другая; пасля занепаду Расеі пачала ўзмацоўвацца на касьцёх ахвяр апошніх пяці гадоў—Рэч Паспалітая Польская.

Калі да гэтага часу і былі якія выпадкі непаразуменьня паміж самымі беларускімі дзеячамі ў нацыянальна-сьвядомых беларускіх арганізацыях на грунце западазрэньня той чы іншай адзінкі ў значнай

Д-р Э. ДРАЎГЕЛІС.

Міністэр Ўнутрэнных Спраў і
Член Дзяржаўнай Рады.

Радзіўся ў 1888 году ў Вількавішчыне, скончыў мэдычны аддзел Маскоўскага Ўнівэрсытэту; літоўскі пісьменнік. Міністэрскую працу пачаў з сучаснага V-га Габінэту Э. Гальваноўскага.

прыхільнасьці да палякоў, то на гэта вялікай увагі не звярталася і гэта не тварыла разлomu. Ведама, што беларускую справу тварылі, як інтэлігэнтны з народу, так і інтэлігэнтны з польскай, чы расейскай культурай і дзеля гэтага той, хто не адразу шчыра выказываў сябе ў беларускай справе, мог навалачы на сябе вінавачэньне ў польскай, чы расейскай арыентацыі.

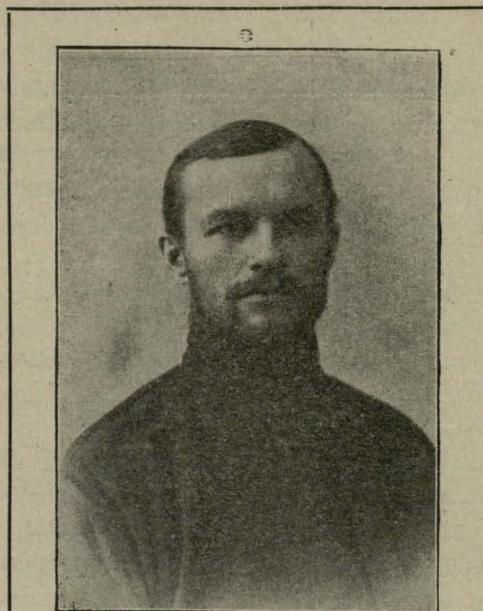
Больш непрыемнай сталі адзначацца нікаторыя беларусы ў польскай арыентацыі тады, калі нацыянальная справа стала справай палітычнай, а яшчэ больш, калі сіла польскіх войскаў перэмагла сілу расейска-бальшэвіцкай навалніцы. Ганебны росквіт польскай справы вельмі дрэнна адазваўся на ні-

каторых беларускіх дзеячах: асабліва з вялікім жалем гэта трэба падкрэсьліць адносна да тых дзеячоў, якія да гэтага часу мелі за собою вялікі стаж у 15—20 гадоў нацыянальнай работы. Звычайных авантюрыкаў, якія пайшлі ў найміты да палякоў, ніхто з беларусоў шкадаваць не можа.

І вось гэта апошняе і давяло да таго, што сярод беларускіх нацыянальна-палітычных кіраўнікоў зрабіўся ў студзеню 1919 году надлом, ад чаго ясна адзначылася та невялічная кучка людзей, якая „упала да ног“ польскага магната, як збаўцы беларускага народу ад занепаду, і ўмешала польскія грошы ў беларускую справу. Разумеецца, 99% беларускага грамадзяства з палякамі не пайшла!

Каб дакончыць наш агляд, зьвернем нарэшці яшчэ увагу на тую галіну культурнай працы на Беларусі, якая абыймае сабою выдавецкую работу, справы друкаў і распаўсюжэньне голасу грамадзяства.

Аб агульна-выдавецкай працы ў раёні польскай акупацыі гаварыць многа не трэба: гэта справа стаіць у вельмі цяжкім палажэньні. Выдаваць часопісі і пабеларуску зьявілася можнасьць толькі пасяля заняцця легіонамі Менску і то не хутка. У восень 1919 году пачала выдавацца ў Менску полёнафільская вестка—„Звон“, якая за ўдыганьне перэд Начальнікам Польскага Панства, не спадабалася нават бліжэйшым прыяцелям кіраўнікоў яе. Праз нейкі час гэту вестку зачынілі самы выдаўцы і пачалі выпускаць другую штодзённую газету—„Бела-

С. А. РАК - МІХАЙЛОЎСНІ.

Вяломы беларускі палітычны дзеяч, былы Старшыня Цэнтральнай Беларускай Вайскавай Рады, сучасны кіраўнік Школьнай Рады Меншчыны.

Два гады таму назад, не глядзячы на забарону бальшэвікоў, прабраўся на Берэсьцейскую Канфэрэнцыю ад Рады 1-шага Ўсебеларускага Зьезду з пратэстам проці ганебнага дзеля Беларусі міру.

Беларускі пісьменнік Александр Ельскі.

(Да гісторыі беларускай літэратуры).

На мяжы пачатковага і новага пэрыяду беларускай літэратуры трэба паставіць аднаго пісьменніка, каторы традыцыі Д.-Марцінкевіча і яго сучаснікаў хаваў у сабе на працягу дваццацігадовага перарыву беларускага поэтыцкага слова і потым, часткаю ў старой формі—з народна-романтыцкай ваблівасьцю і ідэаламі, стараўся перадаць іх нова-утворанай літэратуры. Маю на ўвазе менскага землеўласніка (хв. Замосьце) з каталікоў—беларусоў Александра сына Кароля Ельскага. Памёр А. Ельскі ў 1916 г., дажыўшы да глыбокай старасьці (82 г.)

Прыяцель беларусоў, любіцель усяго беларускага, добра ведаўшы ня толькі вёску¹⁾, але і пісьменнасьць і літэратуру белару-

¹⁾ У 1861 г. быў судзьзёю ў Ігуменшчыне.

скую,²⁾ ён блізка стаяў да жыўшага³⁾ пры ём В. Дуніна-Марцінкевіча, каторага рукапісы нікаторых нявыдрукаваных твораў і захаваліся ў яго⁴⁾; меў зносіны з другімі беларускімі пісьменнікамі і дзеячамі⁴⁾.

Шмат працаваў ён дзеля падняцця дабрачыннасьці, разьвіцця розуму і, наагул, дабрабыту селянскага люду. Дзеля гэтай мэты ён выпускаў популярныя брашурны ў беларускай мове—прозай і вершам; выдаваў больш вядомыя народныя творы, перэкладаў больш цікавыя польскія памятнікі, нават часткамі друкаваў іх. Шмат яго твораў ня было ў друку.

Мабыць, першай друкаванай яго працай у беларускай мове ёсьць — „Пан Тадэуш“,

²⁾ Глядзі яго артыкул: „Słowo o materiałach, służących do badań gwar, etnografii i literatury białoruskiej“ (Chwila, 1886. NN 17—23; тое самае з зьменамі ў „Wielkiej Encykloped“ (VIII. 646—663).

³⁾ Глядзі „Swiat Słowianski“ (1912. I. 120).

⁴⁾ Пачынаючы з 1864 г. пачаў складаць сабе музэй мейспов. старажытн. рэчаў, у каторым было шмат усялякіх рукапісаў, а так сама дакумэнтаў (глядзі „Wielka Encyklopedyja“ p. Mustrowa — „A. Jelski“).

русь“, якая да 1920 году утрымалася. Апроч таго, беларускія ксяндзы выдаюць у Вільні сваю каталіцкую газэтку „Крыніца“, дзе больш гавораць аб уніі, ніж аб бэзварнуковым ўводзе беларускай мовы ў касцэле. Там жэ выходзіць яшчэ і яўна полёна-фільскі тыднёвік „Беларускае Жыцьцё“. Больш ні ў Вільні, ні ў Городні німа ні воднай беларускай газэты; выдаваўшыся перэд тым-у Городні „Родный Край“ і „Бацькаўшчына“, а ў Вільні „Беларуская Думка“ і „Нежалезная Беларусь“ за вельмі праўдзівыя словы, альбо забаронены ўладай, альбо зачыніліся з поваду „пераводу“ іх кіраўнікоу і супрацоўнікоў з рэдакцыяў у турмы.

У Коўні выдаецца ад верасня 1919 году ілюстраваная беларуская „Часопісь“, як вестка беларусоў у Літве, а так сама ў беларускіх частках Літоўскай Арміі выходзіць свая газэтка „Варта Бацькаўшчыны“. У Рызе беларускімі рэспубліканцамі выдаецца журнал „На чужыне“, а ў Бэрліне выходзяць на нямецкай мові „Весьці Беларускага Прэс-Бюро“. Далей—ні на Украіне, ні ў іншых дзяржавах-беларускіх друкаў німа. Аб лёсі пачатай працы беларускага таварыства ў Кіеві „Зорка“, а так сама аб выдавецкай справі петраграцкага таварыства „Загляне сонцэ і ў нашэ ваконцэ“, чы маскоўскага выдавецтва „Покліч“ німа ніякіх вестак.

Толькі ў Вені-украінская „Воля“, ў Празе-чешская „Трыбуна“, ў Зальцвэдэлі-украінская часопісь ваеннапалонных „Шлях“ калі-не-калі асьветляюць па-

Палкоўнік
В. П. АНТОНАЎ.

Апошні Камандзер 1-шага Беларускага поўка ў Городні, абзброенага палякам і ў летку 1919 году; ад таго часу лёс палкоўніка неведомы, як неведомы, дзе гіне многа лепшых сыноў нашага народу.

паэма Адама Міцкевіча. (Перэлажыў з польскага на беларускі язык А. І. ⁵⁾ Кніга I. Львоў. 1892. 8⁰. 41.). На адвароце загалюнага лісьціка знаходзім гэткае пасьвячэньне перэкладчыка ⁶⁾).

„Працу гэту ахвяруе тлумач ад шчырага сэрца на пажытак братнему беларускаму народу, помня (чы) словы Міцкевіча, сказаныя ім у прадмове да „Пана Тадэуша“:

О калі-б дажыў я той пацехі,
Што-б тая ксёжжка зблудзіла пад стрэхі,
І каб селяне яе ў рукі ўзялі,
Ды як сваю песьнь родну моцна пакахалі“...

У гэтым пасьвячэньні перэкладчык, як відаць, ня зьліве сябе з беларускім народам, але, бязумоўна, мае да яго шчырую любоў, котрая асабліва выяўляецца ў яго прадмове да перэкладу. Сказаўшы некалькі слоў аб Мікевічу і аб забытым перэкладзе „Пана Та-

⁵⁾ Гэта звычайныя латынскія ініцыялы яго подпісу.

⁶⁾ Перэклад надрукаваны лацінкай; тут перадаецца кірыліцаю.

дэуша“, зробленым В. Дуніным-Марцінкевічам, — ён кажа:

„Чытая(ючы) „Пана Тадэуша“, дарагія беларусы, палюбце-ж усім сэрцам сваю родную, занябаную, сьвятую беларускую мову, котрая спрадвеку ня толькі была вашай ў сёлах, но ей ужывалі самыя даўнейшыя монархі краю і іх вяльможы. Ваш старадаўны беларускі язык мусіць варт чагось, калі на яго склад можна ператлумачыць найцаньнейшыя поэтычныя ўтвары вялікіх пісацелей“.

Перэклад „Пана Тадэуша“, Ельскага бэзумоўна складнейшы і мягчэйшы за перэклад Д.-Марцінкевіча, як гэта можна бачыць з параўнаньня хоць-бы пачатку:

Літва, моя айчызна! Ты здароўю роўна.

Таквеле той цябе ацэніць, хто пажыўшы поўна
Цябе утраціў! Цяпер красу тваю я лепей знаю.
І апішу, бо цяжка па табе сучаю.

Найсьвентша Панна, што бароніш Чанстаховы
яснай,

лажэньне беларускага руху, занепад беларускай культуры, няволю беларускага селянства і неўпынную барацьбу беларускіх нацыянальных кіраўнікоў за дзяржаўна-нацыянальнае адраджэньне беларускага народу.

Я. В—но.

Асновы Часовай Канстытуцыі Літоўскага Гаспадарства.

Ухвалены Літоўскай Дзяржаўнай Радай
4 красавіка 1919 году.

Да таго часу, калі Устаноўчы Сойм вырашыць пытаньне аб ладзі і канстытуцыі Літоўскага Гаспадарства, Літоўская Дзяржаўная Рада, выяўляючы сувэрэнную волю Літвы (*suprema potestas*), устанаўляе Дзяржаўную Ўладу на гэтакіх асновах Часовай Канстытуцыі.

І. АГУЛЬНАЯ ЧАСТКА.

§ 1. Вярхоўную Дзяржаўную Ўладу ў Гаспадарстве складаюць: а) Прэзыдэнт Гаспадарства, б) Дзяржаўная Рада (Тарыба) і в) Габінэт Міністраў.

§ 2. Вярхоўная Дзяржаўная Ўлада мае свае мейцэпрабываньне ў сталіцы Літоўскага Гаспадарства месьці Вільні.

§ 3. Права законадаўчай ініцыятывы належыць Дзяржаўнай Радзе і Габінэту Міністраў.

§ 4. Усе Дзяржаўныя крэдыты адпускаюцца законадаўчым шляхам.

§ 5. Усе асновы Часовай Канстытуцыі прыймаюцца $\frac{2}{3}$ галасоў; яны могуць быць дапоўнены, чы зьменены толькі па запатрэбаваньню $\frac{1}{2}$ ўсіх членаў Дзяржаўнай Рады і прыняты $\frac{2}{3}$ галасоў.

ІІ. ПРЭЗЫДЭНТ ГАСПАДАРСТВА І ЯГО КАМПЭТЭНЦЫЯ.

§ 6. Пакуль зьбярэцца Устаноўчы Сойм і прыме пастанову аб ладзі і канстытуцыі, Прэзыдэнт Гаспадарства выбіраецца Дзяржаўнай Радай.

§ 7. У выпадку сьмерці Прэзыдэнта Гаспадарства, чы немажлівасьці выпаўняць свае абавязкі, яго заступае Старшыня Дзяржаўнай Рады.

§ 8. Прэзыдэнту Гаспадарства належыць спаўняючая ўлада, якую ён праяўляе праз Габінэт Міністраў, адпаведальны перад Дзяржаўнай Радай.

§ 9. Прэзыдэнт Гаспадарства: а) абвешчае за сваім подпісам законы і дагаворы з другімі дзяржавамі; б) запрашае Старшыню-Міністра, даручае яму зладжыць Габінэт Міністраў і зацьверджае ужэ зложэны; в) зьяўляецца прэдстаўнікам Гаспадарства; г) назначае прэдстаўнікаў і прыймае акрэдытаваных прэдстаўнікаў чужых дзяржаў; д) назначае вышэйшых вайсковых і цывільных ураднікаў Гаспадарства; е) мае ў сваім распараджэньні Літоўскую Армію дзеля абароны незалежнасьці і нетыкальнасьці зямель Літвы і назначае Вярхоўнага Галоўнакамандуючага; ж) склікае і распускае сэсыі Дзяржаўнай Рады.

§ 10. Прэзыдэнту Гаспадарства належыць права амністыі.

Сьвеціш у Вострай Браме ўласнай

І сьцеражэш Навагрудак, стары наш горад
жылы“.

У гэтых вершах адразу кідаецца ў вочы правільны рытм, што ўласьціва толькі тонічнаму разьмеру, складаючаму прыналежнасьць моваў з рознамесным націскам. Але хоць Ельскі і добра быў знаёмы з рускай літэратурнай мовай (што можна бачыць з частых ухіленьняў яго ад беларускай мовы на карысьць літэратурнага рускага языка), ён усё — такі не адважыўся карыстацца толькі тонічным вершам, — і ў перэкладзе „Пана Тадэуша“ нязграбныя сілабачныя вершы пападаюцца часта, прыкладам:

Ты помніш, як ратавала мяне із магілы

Той час, як матулька са сьлязінай...

І я, з немачы паўстаўшы, хоць на слабу ногу,
Бег да тваіх прыстолаў падзякаваць Богу“.

Мабыць-жа А. Ельскаму належыць беларускі перэклад (адно некалькі радкоў) тво-

ру Мальчэўскага „Marja“, аб чым маецца вестка ў „Przeгляд‘ze Literackim“ (dodatek do „Kraju“. 1889. № 7. стр. 12—13), гдзе надрукаваны і два выняткі з гэтага твору.

Рэшта прац Ельскага мае на мэце народна-асьветныя заданьня: гэта — брашуры і асобныя вершы:

а) „Сынок! Расказ з праўдзівага здарэньня. Усім бацьком і дзецям для перастрогі. Падаў А. І. Спб. 1895 року“. Гэта — навучаючы верш на тэму (глядз. ст. 5):

Але-ж, ўласьне бацькоў пашчоты,

Псуюць дужа дзяцей цноты...

Пяшчота доўгачаканага сынка - адынака, ўдыганьне яму на шкоду іншым у сям’і не прынеслі добра: хлопчык вырас разбэшчаным і распустай:

Рос сынок, і ад часу

Цягаў матку за касу;

Крыўдзіў сёстры, біў скаціну,

Кожнаму дзіцяці дасьць у сьпіну...

§ 11. Ўсе обвешчаемыя Прэзыдэнтам Гаспадарства акты павінны быць ўзмацованыя подпісам Старшыні-Міністра, чы адпаведнага Міністра.

§ 12. У распараджэньні Прэзыдэнта Гаспадарства знаходзіцца Дзяржаўная Печатка Літвы.

III. ЗАКАНАДАЎЧЫЯ ПРАВЫ ПРЭЗЫДЭНТА ГАСПАДАРСТВА.

§ 13. Між сэсыямі Дзяржаўнай Рады, чы ў час іх перэрыву Прэзыдэнт Гаспадарства мае права выпускаць законы, ухваленыя Габінэтам Міністраў.

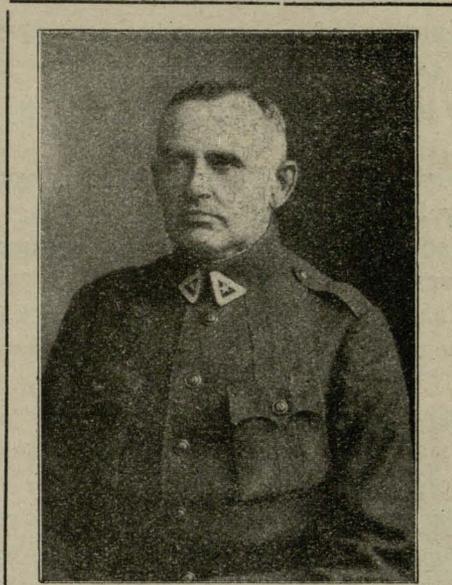
§ 14. Прэзыдэнт Гаспадарства мае права вярнуць назад у Габінэт ухвалены Габінэтам Міністраў праект закону са сваімі папраўкамі. Тады Габінэт Міністраў разглядае закон другі раз. Калі Прэзыдэнт не знойдзе мажлівым падпісаць другі раз разгледжаны і ухвалены праект закону, тады праект ўносіцца ў Дзяржаўную Раду, і яе сэсыя павінна быць незабаўна склікана.

IV. ДЗЯРЖАЎНАЯ РАДА (ТАРЫБА).

§ 15. Дзяржаўная Рада разглядае і ухваляе законы і дагаворы з другімі дзяржавамі.

§ 16. Ухваленыя Габінэтам Міністраў і падпісаныя Прэзыдэнтам Гаспадарства законы не ўносяцца ў Дзяржаўную Раду.

§ 17. Прэзыдэнт Гаспадарства можа ўхвалены Дзяржаўнай Радай закон вярнуць назад у Дзяржаўную Раду са сваімі папраўкамі. Тады Дзяржаўная Рада разглядае закон другі раз. Другі раз разгледжаны і ухвалены Дзяржаўнай Радай закон павінен

Гэнарал-лейтэнант
ФРАНЦІШК ЛЯТУКАС.

Галоўнакамандуючы Літоўскай Арміі.
Радзіўся ў 1876 гаду ў Расіеншчыне, выхаванец Віленскай Ваеннай Школы; ў Вялікай Вайне атрымаў раны і кантузіі, а так сама 4 боевыя награды. У літоўскім руху прыймае ўдзяельны ўдзел з 2-гой клясы Палянгенскай гімназіі.

Вырасшы, ён стаў лаяць бацькоў:
Стары ня выцерпеў, шэльму—бац!
А ён па твары бацьку—мац!
Старая к ім, а сын за матку...

Давалося бацьком або пакідаць сваю хату, або падаваць на суд:

Зьміцер пісару уткнуў
І судзьдзям кішэні надзьмуў;
Паставіў ім вядро гары,
Так і праігралі стары.

Пасьля гэтага матка скоро памёрла, а бацька пашоў жабраваць і так сама недзе памёр; але і сыну не пашанцавала: ён зьбяднеў. Навука адгэтуль такая:

Злыя людзі, злыя дзеці
Ня ўбачаць добра на сьвеце,
А па сьмерці ня ім рай —
От якую праўду знай!

б) „Выбіраймасья ў прочкі! Скарэй у Томск! Аб тоё добра разьведаў і растлумачыў народу А. І. Друкована ў Піцярбургу

1896 року*)“. Гэта прозаічны артыкул, напісаны проці лёгкадумнага перэсяленьня дзеля нажывы:

„Сорам гэта бачыць, бо ўсё тое смутны знак вельмі, і сэрца баліць, як падумаеш, што сталася з добрым з натуры народам нашым! Даўней, бывала, кіём ня выгнаў-бы з сяла аднаго чалавека там, куды цяпер на зламаны карку гатовы ляцець грамадою усёю“.

Наракае аўтар і проціў занядбаньня старасьвецкай адзежы і зьмены яе на новую, крамную, которая не падходзіць да нашага клімату і абыходку. Наагул, ён стараецца падтрымаць любоў да ўсяго роднага (прыкладам, да народных песьняў „тклівых, як маці“), да прасьветы.

в) Ельскаму, як сьведчыць Федароўскі

*) Тая-ж кніжачка перэдрукована ў „Вит. Губ. Вѣд.“, 1896 г. (№№ 84, 86, 87, 90), асобна пад назовам: „Нашы перэсяленьны. Скарэй ў Томск“. Вітэбск. 1896.

быць Прэзыдэнтам падпісан.

§ 18. Дзяржаўнай Радзе належыць права інтэр-пэляцый і запытаньняў.

V. ГАБІНЭТ МІНІСТРАЎ.

§ 19. Габінэт Міністраў складае Старшыня Міністэр.

§ 20. Склад Габінэту Міністраў зацьверджаецца Прэзыдэнтам Гаспадарства.

§ 21. Габінэт Міністраў супольна працуе і супольна адпаведае.

§ 22. Калі Дзяржаўная Рада выкажэ Габінэту Міністраў недаверые, Габінэт павінен падацца ў адстаўку.

§ 23. Старшынёй Габінэту Міністраў зьяўляецца Старшыня - Міністэр, чы замешчыючы яго адзін з Міністраў.

§ 24. Члены Дзяржаўнай Рады, якія ўходзяць у Габінэт Міністраў, не перэстаюць быць членам Дзяржаўнай Рады.

§ 25. Габінэт Міністраў і асобныя Міністры па запатрэбаваньню Дзяржаўнай Рады, чы яе Камісіяў павінны даваць патрэбныя ведамасьці і паясьненья.

VI. АСНАЎНЫЯ ПРАВЫ ГРАМАДЗЯН.

§ 26. Усе грамадзяне Гаспадарства, бэз рожніцы рэлігіі, нацыянальнасьцяў, як кабеты, так і мужчыны, зьяўляецца роўнымі перэд законамі. Станавых прывілеяў не існуе.

§ 27. Гварантуецца нетыкальнасьць асобы, па

(Lud Bielaruski. III, 31—33), належыць верш:

„Аб жыцьці і сьмерці п'яніцы“:

Людзі ў сьвяткі моляцца Бажочку,
А ён сабе зранку, з чортам у шыночку;
Яго чорны дзеткі, як галавешкі,
А ён п'е гарэлку да ўсё строіць сьмешкі.
Яго згіла хата ды й дзіравы стрэхі,
А ён у карчомцы сядзіць для уцехі;
Ўсе прыадзеты у сарочкі, сьвіты,
А на ём каптан латамі падшыты...

Такім чынам апісуецца, як п'яніца даходзіць да жабрацтва. Малюнак выходзіць вельмі жывы і перасьцерагаючы.

г) З гэтаю-ж мэтай напісана брашура „Слово аб праклятай гарэлцы і аб жыцьці і сьмерці п'яніцы. Добраму беларускаму народу на падкрапленне яго душы і розуму, раска-заў прыяцель яго, папячыцель трэзвасьці А. І. Друкована ў Піцярбургу 1900 року“.

д) Ельскаму належыць яшчэ: „Гутарка аб том, якая мае быць Зямля і Воля сельскаму

Старшы-лейтэнант

А. Х. КРАУЛЬ.

Ваенны Прэдстаўнік Латвійскай Рэспублікі ў Літве.

Радзіўся ў 1897 гадзе ў Ковеншчыне; скончыў Александраўскую Ваенную Школу; ў 1917 гадзе быў у нямецкім палоні. На сучаснай пасадзі ад жні-веня 1919 году.

народу. Праўдзівы абразок жыўцом узяты з цяцерашняга жыцьця вёскі на Белай Русі, даўняй-Крывічызьне. Падаў А. І. Вільня. 1906“. Напісана верш.

Трэба дзівіцца, як моцна заселі ў прэдстаўленьні аўтара крывічанскія традыцыі часоў Я. Чачота і іншых романтикаў першай палавіны XIX-га веку. У XX веку навукі ў гэтым пытаньні зрабіла вялікі крок наперад.

е) Ельскі зьбіраў і хацеў выдаць і народныя творы, сярод каторых былі і штучныя. Сюды належыць брашура: „100 прыказак, загадак, прыдумаў і гавэндаў для пажытку беларускага народу. Сабраў А. І. Ў Вільні 1908 р. „Брашура гэта так сама мае на мэці прасьвету народу. Дзеля гэтага тут пападаюцца паміж іншым такія рэчы, як:“ 99. Рада гаспадаром старога дзеда. 100. Перастрога старога дзеда“.

Праф. Э. Карскі.

мешканья і ўласнасьці, свабоды вызнаньняў, друку, слова, хаўрусоў і сходаў, калі толькі мэта і срэцтвы яе дасягненьня не супярэчаць законам Гаспадарства. Забараняюцца сходы аружных асоб.

§ 28. Ў справах, у якіх Літоўскае Гаспадарства не выдала новых законаў, часова астаюцца тыя, якія існавалі да вайны, калі толькі яны не супярэчаць аснаўным прынцыпам Часовай Канстытуцыі Літвы.

§ 29. У час вайны, а так сама ў выпадку паўстаньня ў Гаспадарстве, чы для уярэджаньня непарадкаў, прымяняюцца выключныя палажэньня, якімі часова абмяжоўваюцца гваранты грамадзкай свабоды.

VII. УСТАНОЎЧЫ СОЙМ.

§ 30. Урад Гаспадарства складае і абвешчае закон аб выбарах да Устаноўчага Сойму.

§ 31. Устаноўчы Сойм выбіраецца на падставі агульнага, роўнага простага і патаемнага галасаванья.

§ 32. Па скончэньню выбараў у Устаноўчы Сойм, ён выбіраецца ў Вільні ў назначэны Урадам дзень.

§ 33. Устаноўчы Сойм пачынае працу, калі зьбіраецца $\frac{2}{3}$ дэпутатаў.

VIII. ДЗЯРЖАЎНЫ КАНТРОЛЬ.

§ 34. Дзяржаўны Кантроль сачыць за законным і правідовым ходам заканадаўчай і спаўняючай працы ў справі дзяржаўных даходаў, расходаў і фінансаў, а так сама беражэньня іншай дзяржаўнай маетнасьці.

§ 35. Дзяржаўнаму Кантролю даюць справаздачу ўсе установы Гаспадарства і самаупраўленьні, тыя дабрачынныя установы, якія карыстаюцца дапамогай Гаспадарства і тыя хаўрусы, якія карыстаюцца дзяржаўным крэдытам і гварантыямі.

§ 36. Дзяржаўнаму Кантролю ва ўсялякі час, павінны быць даступны ўсе справаздачы, ўсе кнігі і ўся праца памянённых у § 35 устаноў.

§ 37. Дзяржаўны Кантроль па свайму пачыну назначае і выпаўняе рэвізыі.

§ 38. Дзяржаўны Кантроль складае асобную галіну Дзяржаўнай ўлады і незалежыць ад Габінэту Міністраў.

§ 39. Дзяржаўнага Кантралёра выбірае і назначае Прэзыдэнт Гаспадарства.

§ 40. Дзяржаўны Кантралёр пазатрэбаваньню Дзяржаўнай Рады, чы яе камісыяў павінен даць ведамасьці і паясьненьня.

§ 41. Дзяржаўны Кантралёр прымае учасьцьце ў Габінэце Міністраў з правам дарадчага голасу.

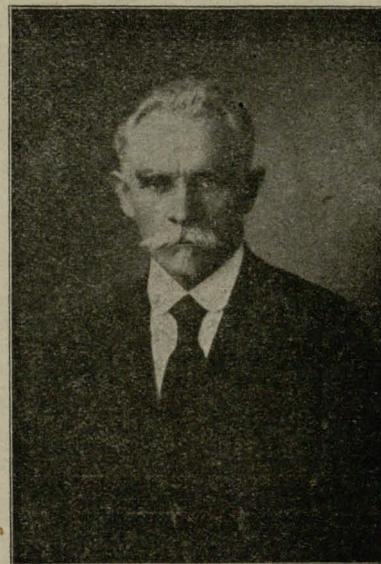
§ 42. Дзяржаўны Кантралёр за свае паступкі адпаведае перад Дзяржаўнай Радай і падае ў адстаўку, калі Дзяржаўная Рада выкажэ яму недаверые.

ЗЬМЭНЫ Ў § § 32 і 33 АСНОЎ
ЧАСОВАЙ ЛІТОЎСКАЙ КАНСТЫТУЦЫІ,
прынятыя Дзяржаўнай Радай 30 кастрычніка
1919 году.

§ 32. Устаноўчы Сойм зьбіраецца ў мейсцы, на якое ўкажэ Прэзыдэнт Гаспадарова і ў назначэны Прэзыдэнтам Гаспадарства час.

§ 33. Устаноўча Сойм пачынае сваю працу, калі зьбіраецца на аднаго чалавека болей паловы ўсіх выбраных дэпутатаў.

□

П. С. ЛЕОНАС.

Старшыня Вярхоўнай Камісыі на выбарах у Літоўскі Устаноўчы Сойм. Былы Міністэр Справядлівасьці і Ўнутрэных Спраў.

Радзіўся у 1864 гаду ў Мэрыямпольшчыне; у 1889 гаду скончыў Маскоўскі Унівэрсытэт; былы член 2-гой Расейскай Думы; лідэр партыі „Santara“. „Патрыях“ літоўскай палітычнай думкі.

БЕЛАРУСКА-ЛІТОЎСКАЕ ЖЫЦЬЦЁ.

ІДЗЕ ЛІТОЎСКІ УСТАНОЎЧЫ СОЙМ!

На 14-15 красавіка 1920 году назначэны выбары ў Літоўскі Устаноўчы Сойм.

Бэз спрэчак трэба прызнаць, што разам з выбарамі ў Сойм-падыходзіць апошні а самы адпаведны эгзамін дзеля літоўскіх грамадзян на палітычную дайзрэласьць. Як ведама, закон аб выбарах ў Устаноўчы Сойм апрацованы быў Спецыяльнай Камісыёй пры Габінэце М. Слэжэвіча, зацьверджан Габінэтам Э. Гальванаўскага, ухвален Дзяржаўнай Радай 30 кастрычніка 1919 г. і падпісан Прэзыдэнтам Гаспадарства 20 лістапада 1919 году.

Закон гэты належыць да дэмакратычнейшых законаў апошніх „гарачых“ часоў. Права выбіраць маюць мужчыны і кабеты, маючыя 21 год.

Каб падгатоўць і правяць самыя выбары, утворэна Спецыяльная Вэрхоўная Камысыя па выбарам пад Старшынствам былога Міністра Ўнутраных Спраў П. Леонаса. Гэта Камісыя выдае Закон аб выбарах і інструкцыі да яго на ўсіх мовах: на літоўскай, беларускай, жыдоўскай і польскай, так сама і кіруе усёй гэтай справай.

Зацікаўленнасць у падгатоўцы да выбароў літоўскае грамадзянства выяўляе надта энэргічнае. Ўсюды пішуць і гавораць аб Сойме. У канцы лютага мае быць зьнята дзеля гэтага і ваеннае палажэньне, адменена цэнзура і дапушчэна свабода агітацыі. Літоўскі Сойм вельмі муляе бакі паляком, якія бачаць, што калі Літва будзе мець свой Сойм, то яны ужэ не змогуць ляць літоўска-беларускіх палітыкаў, што Літвою правіць „гурток аматароў“.

Добры „гурток“, калі ён давёў старонку да Устаноўчага Сойму!

Дзеля азнаемленьня з тэрыторыяй, на якой павінны былі бы адбыцца выбары, падаем спісак вакуругоў, як яны адзначэны ў самым законі.

I вoкpyг складаюць паве́ты: Марыямпольскі, Сэйнінскі, Сувалскі і Алітскі з цэнтрам у Марыямполі.

II „ „ Шацкі, Вількавішскі, Ковенскі, м. Коўна і Трокі-Кашэдарскі-з цэнтрам у Коўні.

III „ „ Расіенскі, Таўрогенскі і Кейданскі-з цэнтрам у Расіенах.

IV „ „ Тэльшэўскі, Крэтынгенскі і Мажэйкаўскі-з цэнтрам у Тэльшах.

V „ „ Шавельскі, Біржэўскі і Паневежскі-з цэнтрам у Паневежы.

VI „ „ Ракішскі, Новаалександраўскі, Вількамірскі-з цэнтрам ў Уцянах.

VII „ „ м. Вільня, паве́ты Віленскі і Сьвенцянскі-з цэнтрам у Вільні.

VIII „ „ Ашмянскі, Лідскі і Воўкавыскі-з цэнтрам у Лідзі.

IX „ „ Белавежскі, Бельскі і Беластоцкі-з цэнтрам у Беластоку.

X „ „ м. Городно, паве́ты Городзенскі, Сакольскі і Аўгустоўскі-з цэнтрам у Городні.

СЬЛЕДЫ ЎСЕСЬВЕТНАЙ ВАЙНЫ Ў ДРУКУ.

Міравая вайна, бэзпрымерная ў гісторыі, натуральна парадзіла вялізную літэратуру, якая будзе служыць матэрыялам дзеля будучых гісторыкаў. Апошні момэнт яшчэ не адпаведае бэзстаронняй ацэнцы здарэньняў: яшчэ ўсё надта сьвежа, працэсы, вызваныя вайной, яшчэ творацца і трудна згадаць

іх канэчныя вынікі. Аднак ужэ і цяпер робяцца пробы разабрацца ў матэрыяле, пакінутым вайной і зарэгістраваць хоць часьць бэзкрайнага ліку літэратурных крыніц. Я магу указаць з літэратуры, якая маецца у маім распараджэньні на пробы ў гэтым кірунку ў нямецкім друку.

Дохтар І. Гольфэльд, обер-лейтэнант рэзэрва, злажыў абгляд „Die Deutsche Kriegsliteratur“. Dresden.— („Нямецкая Ваенная літэратура“. Дрэздэн) нямецкай літэратуры аб вялікай вайне, ў яком разглядзі больш 300 твораў, недатычучы перыядычнага друку—часопісей. Крыніцамі дзеля кнігі п. Гольфэльда зьявіліся глаўным чынам абгляды ваеннай літэратуры да 1917 года, вядомай выдавецкай фірмы у Нямецчыне—Гірсіса; аутар лічыць што ўсе глаўныя друкованыя творы ў гэтым абглядзі ім пералічаны, і разглядзены, і што важнейшыя вайсковыя заданьня асьвечэны.

Апроч гэтай, досіць капітальнай працы, можна указаць яшчэ на брашуры, выданьня у Мюнхене „Хаўрусом імені Дзюрэра“:

1) Kriegsratgeber. 1916. Zwei Ausgaben.

(Ваенны райца. 1916. Два выпускі).

2) W. von-Seidlitz. Das erste Jahr des Kulturkrieges.

(В. фон-Зэйдліц. Першы год вайны культуры).

Гэтыя апошнія брашуры зложэны без крытычнай ацэнкі зьяўляюцца прастымі рээстрадамі.

Па кнігапісі перыядычнага друку, маючага адносіны да вайны, шмат матэрыялаў дае кніга: R. Hellmann, u. K. Palm. Die Deutsche Feldzeitungen. (Р. Гэльман і К. Пальм. Нямецкія польныя часопісі), ў якой даецца агляд газэт з фронту, вайсковых лістоў, лістовак, адозваў на рожныя выпадкі, а так сама газэт дзеля палонных немцаў ў непрыяцэлеў.

Праф. Эд. Вольтэр.

КРОНІКА.

Міністэр Беларускіх Спраў у Прэзыдэнта.

У зьвязку з апошнімі выпадкамі ў беларуска-літоўскіх адносінах Міністэр Беларускіх Спраў Я. Варонко 24 студзеня адведаў Прэзыдэнта Літоўскага Гаспадарства. Гутарка цягнулася болей гадзіны. Міністэр Беларускіх Спраў спаткаў вельмі прыхільны прыём і цэнныя дзеля беларусоў дэкларацыі.

Ангельцы і беларусы.

Начальнік Брытанскай Ваенной Місы ў Літве палкоўнік В. Рован-Робінзон нечэканна адведаў 21 студзеня Міністра Беларускіх Спраў і меў доўгую нараду аб беларускіх ідэалах, сучасным палажэньні, беларуска-літоўскім хаўрусе, польскай акупацыі, апошніх „беларускім пагроме“ ў Менску і т. пад. Дзеля таго, што гэты візыт палкоўніка В. Робінзона быў за дзень да ад'езду яго ў Вільню, пасля прыезду Брытанскага Прэдстаўніка

назад, 31 студзеня Міністэр Беларускіх Спраў ужо з сваёй стараны адведаў п. Робінзона ў тых самых справах. Адносныя (ў справі аслаблення арэштowanych палкамі беларусоў) заявы зроблены Міністрам Б. Спраў-Міністру Замежных Спраў.

Хаўтуры Л. Н. Калугіна.

13 сьнежня 1919 году адбыліся на ковенскіх могілках хаўтуры памёршага 11 сьнежня былога Камэнданта Городзенскага Вокругу, а затым Райцы Міністэрства Беларускіх Спраў Леаніда Калугіна.

На хаўтурох аддалі апошнюю павагу памёршаму: Член Дзяржаўнай Рады і Міністэр Беларускіх Спраў Я. Варонко, ўся яго Канцэлярыя, Член Дзяржаўнай Рады Д. Семашко, шмат беларускіх афіцэраў, як—палкоўнікі: Лаўрэньцеў, Сізьх, Беньшэвіч, Сеткоўскі, афіцэры іншых рангаў: Рэшка, Прушакевіч, Казлоў, Яніцкі, Гайдукевіч і многа народу. Вянок з нацыянальнымі стужкамі быў паложэн на магілу ад Міністэрства Беларускіх Спраў. Згодна з палажэньнем, якое займаў Л. Калугін, за гробам ішоў пачотны адрад літоўскага войска (беларускае войска ў той момэнт была па за Коўнай) і хор музыкі. Апусканьне ў магілу адбылося пад трохразовы салют стрэльбаў.

Уцяклі ў „Швэйцарыю“.

Сярод іншых беларускіх працаўнікоў, уцёкшых і уцякаючых з-пад панаваньня Белага Орла, 20 студзеня, з апаскаю згінуць ад польскіх куль, перэйшлі дэмаркацыйную лінію і прыбылі ў Коўну-беларускі гэнэрал Вэнт і афіцэр Гладкі. Гэтыя дзесячы вядомы, як арганізатары беларускіх частак пад Адэсай, згінуўшых ад бальшэвікоў. Зноў Літва, як у сярэдні сталецьця, робіцца свайго звычайу „Швэйцарыей“, куды бягуць ад маскалаў і палякаў абаронцы беларускага народу.

Угодкі беларускага войска ў Літве.

Хаця беларускае войска ў Літве пачало арганізавацца ў сьнежню 1918 году і ў гэтым месяцы маглі бы спраўляцца ўгодкі беларускіх частак, арганізаваных на беларускай тэрыторыі, тут ў ласьне-літоўскай часьні Гаспадарства—беларускае войска пачало зьбірацца 27 лютага 1919 году. З гэтага выпадку наш Н-ы Беларускі Батальён 27 лютага будзе сьвяткаваць першыя ўгодкі, што мае адбыцца вельмі урачыста.

Батальённае сьвята ў беларусоў.

Батальённым сьвятам у беларускім войску назначаецца дзень Св. Юрага (23 красавіка старога стылю), ў які Батальён будзе дарован прыгожы нацыянальны штандар.

Беларускі Клюб у Коўні.

З пачыну відных беларускіх дзеячоў у Коўні-закладаецца

Беларускі Клюб з мэтамі, як культурна-просьветнымі, так і даражыннымі і выдавенкімі, а асабліва з мэтамі збліжэньня беларусоў з іх прыяцелямі, да якой бы нацыі апошнія не належалі. Беларускі Клюб у Коўні будзе мець свае памешканьне.

Падзяка.

Міністэр Беларускіх Спраў, обвешчэньнем ад 16 сьнежня 1919 году дзякуе ўсіх тых, хто адазваўся на сьмерць Л. Н. Калугіна, а асабліва пань Дземідаву і Мазэль, якія знайходзіліся пры хворым і даглядалі яго да апошніх мінут жыцьця.

Сьвятачны вечэр у цэркоўнай школе.

У нядзелю, 29 сьнежня ў ковенскай цэркоўнай школе, у якой абучаецца болей за 70 дзяцей ковенскіх жыхароў не-літвіноў (беларусоў, украінцаў, вялікаросаў і інш.), заходамі а. Мікалая Савіцкага быў зроблены сьвятачны вечэр—„елінка“. Дзеці, найбольшаму з якіх не было 12 годоў, пеялі, дэклімавалі, танцавалі і прэстаўлялі „вершы ў асобах“. У праграме паважнае мейсцэ занялі і беларускія рэчы: беларускі гімн „А хто там ідзе“, які публіка выслухала стоячы, і дэклімацыя. Вершы пекна чыталі-дзеўчынка Г. Курова—„Жытні колас“ і хлопчык Адв. Карольчук—„У школку“ і „Нёман“. Апроч таго ў праграме былі літоўскія і украінскія сьпевы і чытаньня. Такі „інтэрнацыяналізм“ ковенскай школы меў вялікі ўспех. Сярод дзяцей беларусоў ёсьць шмат бежэнцаў з Городзеншчыны. Усім амэрыканская мисья загадала даць вопраткі і зрабіць страўню.

Пачтовая скрынка.

(Глядзі №№ 1, 2 і 3—4).

22. **Цінаваму п. А.** Вы незадаволены, чаму мы не друкуем партрэту „вельмі вядомага беларускага палітыка“ Антона Луцкевіча. Можэм здаволіць Вашу цікавасьць: партрэт гэтага „вельмі вядомага беларуса“ будзе надрукаваны ў № 1 гуморыстычнага выданьня „Дзяга“, якое мае выйсьці ў красавіку г. г.

23. **Мальвіні. З.** Як небудзь прыгатуе да аказы, чы прышлеце ў „Часопісь“ на пэўны крэдыт поўныя камплекты „Беларускага Жыцьця“, „Беларусі“ і „Нашай Калёны“, а так сама „Матчын Дар“ (5 экз.) і „Вольную Беларусь“ за 1917 год.

24. **Сымону.** Вельмі шкадуем, што Вы уляпаліся ў такую брудную гісторыю. Уцякайце хучэй да нас! Вы патрэбны Бацькаўшчыне, не плямце свайго імя.

25. **А. Грыневічу.** Можэм выдаць ўсе Ващыя песьні. Дзе-ля гэтага чакаем Вас.

ВЫДАВЕЦТВА І РЭДАКЦЫЯ: Стол Друку Міністэрства Беларускіх Спраў.

К у Ў Н А. Вуліца Адама Міцкевіча, 13 а.

ЛІТЭРАТУРНАЯ І ІНФОРМАЦЫЙНАЯ
ВЕСТКА БЕЛАРУСКАГА ЖАЎНЕРА

„Варта Бацькаўшчыны“

выходзіць у Літоўскай Чыннай Арміі.

2-гі ГОДЪ ВЫДАНЬНЯ.

Ў „Варце Бацькаўшчыны“ друкуюцца, апроч афіцыйных вестак, творы афіцэраў і жаўнераў, а так сама і малюнкi з ваецкага жыцьця.

А Д Р Э С: ЛІТОВСКАЯ ЧЫННАЯ АРМІЯ. Н-ы БЕЛАРУСКИ БАТАЛЬОН. РЕДАКЦИОННАЯ РАДА.

Новы беларускі літэратурна - палі-
тычны і ілюстраваны штотомсячнік

„НА ЧУЖЫНЕ“

часопісь баларускай калёніі ў Рызе асьветляе жыцьцё за межамі Беларусі.

АДДЗЕЛЫ ШТОМЕСЯЧНИКА:

1. Беларусы ў Латвіі. 2. Беларусы ў Эстii. 3. Беларусы ў Філяндыі. 4. Беларусы на Украіне. 5. Беларусы ў Чэхаславакіі. 6. Беларусы ў Нёмеччыне. 7. Беларусы ў Маскоўшчыне і т. д.

Адрэс Рэдакцыі і Канторы:

Р Ы Г А. Бульвар Тотлебэна, 7, кв. 3.

Шануйце і пашырайце беларускую кнігу !

◎ Чытай і сабе і другім ! ◎ Прачытаўшы не кідай, а па-
даруй суседу ! ◎ Калі чаго не зразумеў, спытай у Рэдак-
цыі ! ◎ Ўсюды барані беларушчыну ад абразы і кпінаў !

Абвестка.

Коўна. Вількамірская шаса, 41 б.

Загад „Таварыства імя Ф. Скарыны“ вельмі просіць ўсіх нашых землякоў і прыцелёў дастаўляць нам, калі ў каго акажуцца непатрэбнымі, якія беларускія газеты з Вільні, Менску, Смаленску, чы Рыгі, чы іншыя выданьня на беларускай мове, чы на другіх мовах аб беларусах; а так сама сучасныя расейскія газеты, якія пішуць аб нашай справі, чы старыя і старасьвецкія кнігі (апошнія Загад можэ купіць за грошы, чы абменяць на свае выданьня).

ЗАГАД.

НОВЫЯ ВЫДАЊНЯ:

1. „ДЫЯМЭНТЫ БЕЛАРУСКАГА ПРЫГОЖАГА ПІСЬМЕНСТВА“. № 1. Беларускае Выдавецтва „Зорка“. Кіеў. 1919. Кошт 5 руб. 50 кап.

2. ЯЗЭП ВАРОНКО. БЕЛАРУСКАЯ СПРАВА ДА МІРАВОЙ НАРАДЫ Ў ВЭРСАЛІ. Гістарычна-палітычны нарыс. Коўна. 1919. Кошт 2 рублі. (*)

3. К. ЕЗАВІТАЎ. БЕЛАРУСЫ І ПАЛЯКІ. Дакумэнты і факты з гісторыі акупацыі Беларусі палякамі ў 1918 і 1919 г.г. Коўна. 1919. Кошт 10 марак. (*)

4. Л. ГАРЭЦКАЯ. „РОДНЫ КРАЙ“. Першая пасля лемантара кніжка да чытаньня. Выданьне Таварыства „Крыніца“. Вільня. 1919. Кошт 4 рублі.

5. МАКСІМ ГАРЭЦКІ. НЕВЯЛІЧКІ БЕЛАРУСКА-МАСКОЎСКИ СЛОЎНІК. Выданьне Таварыства „Крыніца“. Вільня. 1919. Кошт 7 марак.

6. М. ЗАСЕЦКІ. МІНІСТЭРСТВА БЕЛАРУСКИХ СПРАЎ за 10 месяцаў існаваньня. (I.XII. 1918.—I.X. 1919.) Кароткі нарыс. Коўна. 1919. Кошт 1 залаты. (*)

7. „НАША ХАТА“. Беларускі Календар на 1920 год. Год I-шы. Вільня. 1920. Кошт 4 рублі.

8. Я. ВАРОНКО. БЕЛАРУСКИ РУХ ад 1917 да 1920 году. Кароткі агляд. Коўна. 1920. Кошт 2 залатых. (*)

9. БЕЛАРУСКИ ШТАНДАР. Новая пачтовая пісулька ў фарбах. Коўна. 1919. Кошт 40 грошы.

Усе выданьня, адзначэныя (*), выданы „ТАВАРЫСТВАМ ІМЯ Ф. СКАРЫНЫ“, і набыць іх можна ў Коўні — ў Рэдакцыі „ЧАСОПІСЬ“ — Вуліца Адама Міцкевіча, 13 а; рэштныя можна набыць толькі ў Вільні: Вострабрамская вул., 9, чы Завальная вул. 7, у беларускіх кнігарнях.

Друкуюцца новыя кнігі:

1. Беларускія Песьні. 2. Заходняя Беларусь. 3. Вялікодная пісанна. 4. Календар імя Ф. Скарыны на 1920 год. 5. Каманда ў беларускім войску. 6. Статут аб выбарах у Літоўскі Устаноўчы Сойм.